

सहयोगी

USAID

अमेरिकी जनताबाट

प्रकाशन

विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण

विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण

महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्ग र आर्थिक तथा सामाजिक रूपले सिमान्तकृत समुदाय र व्यक्तिहरू सबैभन्दा बढी विपद्को जोखिममा रहेका छन् र विपद्बाट सबैभन्दा बढी प्रभावित हुने गरेका छन् । स्थानीय स्तरमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनका विभिन्न प्रक्रियामा यी समूहहरूको पहुँच, प्रतिनिधित्व र अर्थपूर्ण सहभागिता बृद्धि गरी समावेशीताको सुनिश्चितता गर्ने नगरपालिकाहरूको दायित्व भएकोले त्यसका लागि निर्धारण गरिएका रणनीतिक क्रियाकलापहरूका बारेमा नगरपालिकाहरूलाई शुसूचित गर्ने उद्देश्यले यो जानकारी पुस्तिका तयार पारिएको छ ।

नेपालको संविधानले महिला, संकटासन्न तथा विभिन्न सामाजिक समूहका नागरिकहरूको समान हकलाई सुनिश्चित गरेको छ र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीताका लागि प्रयाप्त आधारहरू स्थापित गरेकोछ । महिला अधिकार सम्बन्धी दफाले वंशजको समान अधिकार, सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन स्वास्थ्यको अधिकार, राज्यका सबै निकायहरूमा सहभागि हुन पाउने हक, पारिवारिक मामिला तथा सम्पत्ति माथिको हक, शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक पहललाई सुनिश्चित गरेको छ ।

विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४ र विपद् जोखिम न्यूनीकरण नियमावली, २०७६ ले विपद्को जोखिममा रहेका महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, दलित, सिमान्तकृत वर्ग तथा समुदाय, अशक्त तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि विशेष योजना बनाई कार्यान्वयन गर्नुपर्ने कुरालाई उल्लेख गरेको छ । यसैगरी विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना २०१८-२०३० को अध्याय ५: प्राथमिकता क्षेत्र २ को ५.४ मा विपद् जोखिम न्यूनीकरणमा सामावेशीता सुनिश्चितता गर्ने व्यवस्था गरेकोछ भने जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति तथा कार्ययोजना २०७७-२०७८ ले विपद्का घटनाबाट असमानुपातिक रूपमा प्रभावितहुने लैङ्गिक, उमेर एवं सामाजिक समूह अशक्त तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सशक्तिकरण, समावेशीकरण, सहज पहुँच र विभेद रहित सहभागिताको सुनिश्चितता गर्ने कुरालाई जोड दिएको छ ।

विपद् जोखिम न्यूनीकरणमा समावेशीता सुनिश्चित गर्न निर्धारण गरिएका रणनीतिक क्रियाकलापहरू

रणनीति	कृयाकलाप	सूचक	जिम्मेवार निकाय
५.४.१ विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी हरेक तहमा महिला नेतृत्वको सुनिश्चितता सहित संस्थागत संरचनाहरूको निर्माण गर्ने	५.४.१.१ विभिन्न तहमा भएका विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी संस्थाहरूलाई लैङ्गिक र सामावेशी हिसावले सवलिकरण गर्ने र नयाँ बन्ने समितिहरूमा अध्यक्ष वा सचिव सहित ५०% महिला सहभागिता सुनिश्चित गर्ने	५.४.१.१ पदीय प्रतिनिधित्व हुने ठाउँमा महिलाको हकमा एक तह मुनिको कर्मचारी भएपनि प्रतिनिधित्वको लागि प्रोत्साहन गर्ने	गृहमन्त्रालय, स्थानीय सरकार, प्रदेश सरकार विपद् व्यवस्थापनको क्षेत्रमा कार्यरत विभिन्न संघ संस्थाहरू र स्थानीय समुदायहरू

<p>५.४.२ महिलाहरूलाई विपद् प्रतिकार्य सम्बन्धी प्राविधिक ज्ञान तथा सीपहरू उपलब्ध गराउने र नियमित रूपमा कृतिम घटना अभ्यासहरू मार्फत क्षमतालाई अध्यावधिक गर्ने ।</p>	<p>५.४.२.१ विभिन्न तहमा विपद् प्रतिकार्यका लागि कार्यदलहरू गठन गर्ने र त्यसमा ५०% महिलाको महिला सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।</p> <p>५.४.२.२ कार्यदलहरूलाई आधारभूत प्रतिकार्य तालिम उपलब्ध गराउने (प्रथमिक उपचार, खोज तथा उद्धार, शीविर व्यवस्थापन, खाद्यान्न र पोषण, खानेपानी र सरसफाई सम्बन्धी तालिमहरू)</p> <p>५.४.२.३ महिलाको नेतृत्वमा समुदायस्तरमा विपद् प्रतिकार्य सामग्रीको पहिचान, संकलन र व्यवस्थापन गर्नुका साथै सामग्री प्रयोग सम्बन्धी व्यावहारिक ज्ञान उपलब्ध गराउने ।</p>	<p>विपद् प्रतिकार्य सम्बन्धी तालिम प्राप्त महिला, तथा संकटासन्न व्यक्तिको संख्या ।</p> <p>समुदायस्तरमा विपद् प्रतिकार्य सामग्रीको व्यवस्थापन ।</p> <p>कृतिम घटना अभ्यासका कार्यक्रमहरू, सहभागी महिलाहरूको संख्या र अभ्यासबाट प्रतिकार्य क्षमतामा आएको आत्मविश्वास तथा सकारात्मक परिवर्तनका उदाहरणहरू ।</p>	<p>गृहमन्त्रालय, स्थानीय सरकार, प्रदेश सरकार विपद् व्यवस्थापनको क्षेत्रमा कार्यरत विभिन्न संघ संस्थाहरू, स्थानीय समुदाय</p>
--	---	--	---

	<p>५.४.२.४ उच्च जोखिम रहेको प्रकोपमा आधारित भएर महिलाको सक्रिय सहभागितामा नियमित रूपमा कृतिम घटना अभ्यासहरू गराउने ।</p>		
<p>५.४.३ विपद्का समयमा आईपर्ने महिला हिंसा तथा त्यसबारे सचेतना वृद्धि गर्नुका साथै सुरक्षा सम्बन्धी आवश्यक संयन्त्रहरूको स्थापना तथा विकास गर्ने ।</p>	<p>५.४.३.१ औपचारिक तथा अनौपचारिक शिक्षाका विभिन्न माध्यमबाट विपद्का समयमा आई पर्ने महिला हिंसा तथा त्यसबारे सचेतना वृद्धि गर्ने ।</p> <p>५.४.३.२ महिला हिंसा रोक्न समुदायस्तरमा महिला, पुरुष र स्थानीय पदाधिकारी सम्मिलित समिति गठन गरी परिचालन गर्ने ।</p> <p>५.४.३.३ विपद्का समयमा आई पर्ने महिला हिंसालाई रोक्न आवश्यक कानून निर्माण गर्ने ।</p>	<p>विपद् र महिला हिंसा सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रमबाट लाभान्वित महिला तथा किशोरीहरूको संख्यामा वृद्धि ।</p> <p>महिला हिंसा सम्बन्धी प्रेषण संयन्त्र तथा कानूनी सेवाका लागि उपयुक्त र छरितो सेवको प्रावधान भएको ।</p> <p>विपद्का समयमा हुने महिला हिंसाबारे घरपरिवार, समुदाय तथा प्रतिकार्य</p>	<p>स्थानीय सरकार, महिला आयोग, महिला कानुनी सहायता केन्द्रहरू, महिला अधिकारका क्षेत्रमा कार्यरत संघसंस्थाहरू, प्रदेश सरकार, विपद् व्यवस्थापनको क्षेत्रमा कार्यरत विभिन्न संघसंस्थाहरू, स्थानीय समुदाय</p>

	<p>५.४.३.४ विपद्का समयमा आई पर्ने महिला हिसालाई रोकन स्थानीय स्तरमा सुरक्षा सम्बन्धी आवश्यक संयन्त्रहरूको स्थापना तथा विकास गर्ने</p> <p>५.४.३.५ विपद्का समयमा हुने महिला हिंसा बारे घरपरिवार, समुदाय तथा प्रतिकार्य र पूनर्लाभका चरणमा काम गर्ने विभिन्न स्तरका सरकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रका कर्मचारी हरूका लागि आचार संहिता तयार गरी लागु गर्ने</p>	<p>पुनर्लाभका चरणमा काम गर्ने विभिन्न स्तरका सरकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रका कर्मचारी हरूको लागि आचारसंहिताको तयारी र कार्यान्वयन भएको</p>	
<p>५.४.४ पूर्वसूचना प्रणाली तथा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी सूचना संयन्त्रमा सूचना तथा संचार प्रविधिको माध्यमबाट महिलाको पहुँच बढाउने</p>	<p>५.४.४.१ मौसम पूर्वानुमानमा पहुँच र विषम मौसमी अवस्था (खडेरी, अतिगर्मी, शितलहर, आदि) तथा घटनाहरूका (लु-तातो हावा, आँधिबेहरी, चट्टयाङ्ग, असिना, अतिवृष्टि, आदि) बारेमा महिलाहरूमा सचेतना जगाउने</p>	<p>पूर्वसूचना प्रणालीको स्थापना महिलाको सहभागिता र क्षति न्यूनीकरणका उदाहरणहरू</p>	

<p>५.४.४ पूर्वसूचना प्रणाली तथा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी सूचना संयन्त्रमा सूचना तथा संचार प्रविधिको माध्यमबाट महिलाको पहुँच बढाउने</p>	<p>५.४.४.२ पूर्व सूचना तथा चेतावनी प्रणालीको स्थानीय संयन्त्र स्थापना र सञ्चालन र यस सम्बन्धी कार्य गर्दा महिला सहभागिता सुनिश्चित गर्ने</p> <p>५.४.४.३ सुरक्षित आश्रयस्थल, आकस्मिक उद्धार तथा उपचार सेवा जस्ता विपद् प्रतिकार्यको पूर्व तयारी र कार्यान्वयन गर्दा महिला र संकटासन्न व्यक्तिहरूको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने</p> <p>५.४.४.४ महिला, वृद्धवृद्धा, बालबालिका, अपाङ्ग र अन्य संकटासन्न समूहसँग जोखिम सूचना साभेदारी गर्न संचार तथा प्रसार कार्यविधि तयार गर्ने</p>	<p>प्रतिकूल मौसम र पूर्वानुमान सम्बन्धी ज्ञान प्राप्त गरी सूचना प्रविधि प्रयोग गर्न सक्षम संकटासन्न महिलाको संख्यामा वृद्धि</p> <p>सुरक्षित आश्रयस्थल, आकस्मिक उद्धार तथा उपचार सेवा जस्ता विपद् प्रतिकार्यको पूर्वतयारी र कार्यान्वयन गर्दा महिला र संकटासन्न व्यक्तिहरूको सहभागितामा भएको वृद्धि</p> <p>सूचना साभेदारी गर्न संचार तथा प्रसार कार्यविधि तयार गरी लागु गरिएको</p>	
---	--	---	--

<p>५.४.५: महिला तथा अति संकटासन्न समुदाय केन्द्रित जोखिम न्यूनीकरण तथा विपद् व्यवस्थापन तथा समग्र विकासका कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने</p>	<p>५.४.५.१ प्रत्येक तह तथा क्षेत्रमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्य योजना तयार गर्ने</p> <p>५.४.५.२ संकटासन्नता विश्लेषण तथा विपद् व्यवस्थापन योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन प्रकृत्यामा महिलाको नेतृत्व र सहभागितालाई सुनिश्चित गर्ने</p> <p>५.४.५.३ महिला र संकटासन्न समूहहरूका लागि प्राथमिकताका आधारमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी विशेष कार्यक्रमहरू पहिचान गरी संचालन गर्ने</p>	<p>पसंकटासन्नता विश्लेषण तथा विपद् व्यवस्थापन योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन प्रकृत्यामा महिलाको नेतृत्व र सहभागितामा ५०% वृद्धि</p> <p>जलवायुजन्य क्षति तथा हानी नोक्सानीमा बीमाको सुविधा प्राप्त गर्ने संकटासन्न महिलाको संख्या</p> <p>विपद् पश्चात् जीविकोपार्जन पुनर्लाभको लागि वित्तीय श्रोत तथा अन्य उत्पादनमूलक श्रोतमा पहुँच बृद्धि भएका महिलाको संख्यामा वृद्धि</p>	<p>गृह मन्त्रालय, प्रदेश सरकार, स्थानीय सरकार, विपद् व्यवस्थापन समितिहरू लगायत विपद् व्यवस्थापनको क्षेत्रमा कार्यरत विभिन्न संघसंस्थाहरू, स्थानीय समुदायहरू, रेडक्रस</p>
---	---	---	--

	<p>५.४.५.४ लैङ्गिक उत्तरदायी विपद् प्रतिकार्य संयन्त्रको सुनिश्चितता गर्ने, प्रकृया, प्याकेज, गुनासो तथा उजूरी व्यवस्थापन संयन्त्र सुनिश्चित गर्ने</p> <p>५.४.५.५ जलवायुजन्य विपद् बाट महिला तथा संकटासन्न समुदायलाई हुने क्षति तथा हानी नोक्सानीमा बीमाको व्यवस्था गर्ने</p> <p>५.४.५.६ विपद् पश्चातका पुनर्निर्माणका कार्यक्रमहरू तथा संकटासन्न बस्तीहरूलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गराउँदा लैङ्गिक आवश्यकता र महिलाको जीविकोपार्जन लगायत अन्य सेवा सुविधाको पहुँच सुनिश्चित गर्न कार्यविधि तयार गरी लागु गर्ने</p>	<p>आकस्मिक सेवाको स्थापना, संचालन कार्यविधि सहित कार्यान्वयन भएको</p> <p>विपद् व्यवस्थापन कोषको व्यवस्था, संचालन कार्यविधि सहित उपयुक्त परिचालन भएको अवस्था</p> <p>पुनर्निर्माणको कार्यक्रमबाट जीविकोपार्जनको अवसर प्राप्त गर्ने महिलाको संख्या</p>	
--	--	---	--

'यो पुस्तिका अमेरिकी अन्तराष्ट्रिय विकास नियोग (युएसएआइडी) मार्फत अमेरिकी जनताहरूको सहयोगका कारण सम्भव भएको हो । यस पुस्तिका भित्रका विषयवस्तु र सामग्री नेपाल नगरपालिका संघका एकल जिम्मेवारी हुन् र तिनले युएसएआइडी वा अमेरिकी सरकारको विचारको प्रतिविम्बित गर्दछ भन्ने जरूरी छैन ।'

नेपाल नगरपालिका संघ

५३०-पण्डोल मार्ग, लाजिम्पाट, पो.ब.नं. १४२८६, काठमाण्डौ, नेपाल

फोन नं.००९७७-१-४४२५६९२, ४४२०५५९

Web: www.muannepal.org.np, Email: info@muannepal.org.np